

a ohražovaly rozličně proti sobě — byla to jen nutnost boje se Zikmundem, jež je sváděla dohromady, při čemž ovšem spojení usnadňovala okolnost, že v prvních třech a posledních čtyřech létech revoluce velká část obyvatelstva měst pražských, podléhající agitaci *Želivského* nebo jeho následovníka kazatele *Vlka*, byla myšlénkou a snahou blízka Tábora. A když Praha čtyř artykulů, ovládaná Betlémem *Jakoubkovým*, zbavila se demagogického diktátora a postavila se, bez ohledu na Zikmunda, otevřeně proti Tábora, byl to meč *Žižkův*, jež podvrátil její hegemonii v zemi, z jednoho Tábora vrostly Tábory dva, s mocí větší než měla Praha; nezbylo než hledati opory u nich v obraně proti novým útokům německých vojsk křížových. A tato vojska a organizátory jejich bylo těžko (po tom, co o Čechách věděli nebo slyšeli) přesvědčovati, že Čechové stojí a bojují jen za dobře katolický a smírný program čtyř artykulů.

* * *

Tak *problém Tábora* vstupuje před naše zraky. Mimo spor je, že vojenská zdatnost Tábora a vůdcovská převaha jeho velitelů přispěla podstatně k obhájení českého odboje proti Zikmundovi a křížovým výpravám křesťanstva. Ale již tu namítají se pochybnosti — neboť možno tvrditi, že kdyby nebylo Tábora, nebylo by vůbec došlo k válkám husitským, tak jak je známe z historie. Zikmund by podle vši pravděpodobnosti neměl důvodu vstupovati do Čech s velkou armádou a ozbrojiti se bullou křížovou, kdyby nebylo mu staviti a trestati revoluční násilí, jež ohrožovalo pokoj země a pověst českou v křesťanstvu. Šlo zajisté nejen o krvavou vzpouru proti úřadům královským, ale o činy daleko více pobuřující: o pálení klášterů a kostelů, rozbíjení oltářů, hanobení obrazů svatých, zabíjení, upalování nebo mrzačení kněží a mnichů — vše nebo skoro vše to, co sporadicky objevilo se již za života Václava a již tenkrát vnukalo církvi myšlénky branného zakročení, představilo se nyní pozorovatelé jako vlastní, hrozný program nevídané bouře, zachvacující některé krajiny české země a nesené divokým fanatismem davů. Nemohlo býti jinak, než že obraz toho řádění, pověstí ovšem ještě zveličený, naplnil sousedstvo i ostatní Evropu přesvědčením o neslýchaně zločinné a brutální povaze českého kacífství, ozbrojil je po-

hrdáním a nenávistí k jménu českému i touhou, přispěti k ztrestání vyvrhelů, kteří podvraceli rouhavě to, co bylo křesťanskému člověku nejsvětější.¹⁾

Co mohl, třeba se tázati znovu, když Praha spojila se s násilím Tábora a díl obce pražské pomáhal venkovským hostům horlivě v díle zkázy, co mohl vůči všemu tomu znamenati smírný program čtyř pražských artykulů? Ale Čechové a právě Čechové kolem Prahy a panských spojenců jejich se kupící, si stěžovali stále, jakoby nepozorující, čím je pobouřena cizina, jakoby jméno české jen zásluhou Zikmundovou bylo zhaněno ve všem křesťanstvu nejohavnější potupou kacířství. Víme, pokud měla Praha ve svých žalobách na Zikmunda pravdu, ale měl nepochybně pravdu i král Zikmund, když na sněmu čáslavském se bránil s důrazem: ne námi, ale těmi jde na českou zemi záhuba a hanba, kteříž jsou kláštery a kostely bořili, svátosti ohavně tlačíce, kněze, mnichy, panny a jiné dobré křesťany, ženy i muže ukrutně pálíce a mordující, města vybíjejíce a vypalující a zem napořád hubíce — ty zločiny pobouřily proti vám okolní knížata a všecko křesťanství, ale ne my . . .²⁾ Z úst Pražan však znělo to podobně jako dříve r. 1415, když šlechta česká a moravská protestovala v Kostnici, tvrdíc, že je každý lhář, nejhorší zlo syn, zrádce a syn ďáblův, kdo by opakoval, že by v království byly bludy a kacířstva: v srdci našem, dá-li Bůh, jiného úmyslu není, než vši naší mocí, silú i statkem slúžiti a slíbiti se pánu Jesu Kristu a jeho zákon a prikázání vésti a plniti, jakož na každého dobrého křesťana sluší — jakoby vše, co tolik pobouřilo Evropu a v tom i většinu země české s Prahou samou v čele, se vůbec nestalo a nedálo, a země česká byla vyvolenou zahradou Páně, v níž vyznavači čtyř svatých pravd závodí v dobrých a bohumilých skutcích, „jakož se na každého dobrého křesťana sluší“.

O Táboru, jeho vzniku, jeho povaze a myšlénce jsme se informovali s dostatek. Jako elementární výbuch dlouho zrajícího a dlouho dušeného hněvu zaslouží plným právem jméno revoluce, ano, lze říci, že táborství je po útěku Pražan od převratných myšlének, jimiž viklifismus, valdenství a jiná kacířstva naplnila zemi, vlastní českou revolucí. Má také všechny duchovní známky pravé revoluce, od šílení chiliastického a s ním spojené bořitelské a vražedné vášně až do

pozdějšiho reakčního vystřízlivění v nejednom směru, má svou utopii, jež panuje začátkům, chtějíc proměnit hříšný svět násilím v ráj hodný příchodu Kristova, utopii, silnou vírou v zmocnění boží, která bratřím i sestřám dává sílu nadlidskou, má své pohrdání zákony logiky, svůj fanatismus, své velikášství, má svůj pathos, své hrdiny i mučenníky — vše to poznali jsme rozličně přímo i slyšeli z podání, ze skoro veskrze žalobného podání vrstevníků. Ničivá divokost jejího trestního násilí proti dosavadní církvi, jejím kněžím, budovám i řádům byla to, jak jsme právě slyšeli, jež měla komplikovati tak nešťastně stav věcí v Čechách po smrti Václavově, zejména v době Žižkově a prozrazovati světu, co vše lze krýti výkladem čtyř svatých artykulů. K nim zajisté, jak víme, ač nikoliv k textu jejich v Praze vydanému, znal se i Žižka s bratry tábořskými.¹⁾

Na činy revoluce, jež děkují za vznik svůj cele nebo z velké části kolektivní psychické nákaze, porušení duševní rovnováhy v společnosti, nemůže historie bráti normální měřítka mravní, tím více, že ideální ryzost opravného cíle, za nímž hnutí blouznivě špelo, je nesporná a že i Tábor byl přesvědčen, že o mravní zdokonalení svých straníků a bojovníků je pečliv neméně než Pražané — slyšeli jsme od Žižky, že s bojem proti hříchu smrtelnému třeba počítí u sebe sama a horlení proti nevěstincům, hrám v kostky, tancům, opilství slyšáno bylo v projevech tábořských snad ještě častěji a přísněji než v Praze; spojení toho mravního zápalu s tábořským: „Bijte, zabijte, nikoho neživte!“ náleží k paradoxům, jež jsou častými zjevy v chorobné psychologii revoluce. Úmysly však byly nepochybně ve shodě s mravně-náboženským základem hnutí; jen prostředky, jen metody byly popřením jeho a znesvěcením jeho — tyto metody pak to byly, jež vedly k ztracení Tábora u protivníků doma i v sousedství a měly tak politováníhodné, dalekosáhlé důsledky na vytváření osudu husitské myšlenky v přítomnosti i budoucnosti. Je pravda, že Tábor vlastní neužíval násilí, jež máme na mysli, sám, že v něm více nebo méně měla podíl i Praha, zejména v dobách, kdy byla spojena s Táborem, že i venkov ostatní, pokud v bouři činně zasáhl, choval se často tábořsky; v útociích na kláštery mnichů a jeptišek jsou pak zúčastněny snad všechny vrstvy české husitské společnosti. Ale Tábor sám je přece vlastním a hlavním reprezentantem těchto me-

thod násilí a to násilí programově, cílevědomě pojatého a organizovaného; máme tedy právo mluvití souborně o činech Tábora, o díle tábořské revoluce.

Z neblahých důsledků jeho — pomíneme-li to, co již bylo pověděno, že to byly totiž tábořské metody, jež naplnily křesťanstvo úžasem a hněvem nad rozsahem a povahou českého kacírství — sluší vytknouti, že Tábor odradil věci kalicha velkou část české, v tom především šlechtické, t. j. stále ještě vlastní české společnosti a ozbrojil ji k obrannému boji proti pobuřujícímu násilí; dlouhotrvavostí zápasu se propast mezi stranami jenom zvětšovala; o rozpolcení vůle národní tím způsobem trvale založené (i s jejími dějinnými následky) nemá zásluhu, pravda, Tábor jediný, ale on přispěl jistě nejvíc k zjitření a prohloubení nenávisťi vlast rozdělivších i k nevyhladitelné paměti jejich. Jakou měl zásluhu Tábor o hmotné spuštění, ochuzení, zloupení země (na něž slyšíme tolik nářků u vrstevníků i potomků), netřeba doličovati šíře — tu jde sic o škody, s nimiž v středověku i dlouho později byla spojena každá válka domácí a z nichž země bohatá jako Čechy byla by se restaurovala snáze a rychleji, kdyby revoluce nebyla o svém ničitelském díle pracovala tak dlouho, tak záměrně a nelítostně. Z těch škod byly mnohé nenapravitelné, z těch ztrát mnohé nenahraditelné: to platí o skoro úplném zničení množství klášterů, v nichž v nejednom přece měla vědecká i literární činnost české tradiční útočiště, o vypálení nebo rozchvácení četných knihoven, o zničení bezpočtu uměleckých děl od nádherných staveb kostelních či klášterních až k výzdobě nebo pokladnicím chrámů a měst. Co bylo zachráněno na naše doby, bylo zachováno pravidlem včasným uklizením do zdí nebo míst bezpečnějších; nebylo-li zničeno nebo ohroženo vše, v čem revoluce viděla kacírskou marnost světskou, není to důkazem, že neničila všechno, nýbrž spíš svědectvím, že všeho se zmocniti nemohla; co bylo zničeno a ztraceno úkrytem nešťastně voleným, padá ovšem také na účet její.

Ta léta ničení a rozbíjení všeho, co souviselo s nádherou nebo okázalostí bohoslužebného kultu nebo co vůbec bylo podezřelé ze služby světské marnosti, třebaš šlo o vědu nebo krásu uměleckou, kryjí se zhruba s dobou Žižkova vůdcovství v obci bratří; období pozděj-

ší přináší znenáhla odvrát od fanatismu počátků. Politicky to znázorňuje nejlépe hluboký rozdíl mezi Žižkou a *Prokopem Holým*: tam slepé nepřátelství k Zikmundovi, zde rovnání cest k dohodě s ním a budování poměru takřka osobně přátelského, tam válka víc prostředkem k ničení protivníka ve jménu nadpřirozeného trestného poslání, zde více taktickou zbraní v úsilí světsky-politické povahy, tam ještě hubení protivníků domácích, zde v popředí myšlenka dát cítit českou moc nepříteli zahraničnímu. Bylo-li dřív upalování starověrných mnichů, kněží a kacířů předním kusem božího poslání Žižkova, slyšíme na koncilu basilejském z úst Prokopa Holého přímo, že by kacíři, jako na př. Valdenští, neměli býti trestáni smrtí; a Mikuláš Biskupec, duchovní vůdce Tábora, hájí v Basileji široce a výmluvně thesi, že není dovoleno provinilce smrti trestati vůbec — tu všude jde jistě o zajímavý doklad duchovní proměny celého hnutí, jemuž, jak víme, razili cestu především mistři a kněží pražští, dovolávající se jednou dokonce zásady (jež je v té chvíli ironickým pošklebem situací) zákona přirozeného: Co nechceš sobě rozumně, to jinému nečiň!¹⁾ Jsme také zhruba zpraveni o tom, jak od temně sektářského ducha počátků vyvíjel se Tábor k nauce osvícenější, jak se pod vlivem viklífských mistrů, na př. Jana Němce ze Žatce, lze říci, racionalisoval, všimli jsme si rozumové bystrosti, s níž potíral celý obřadný systém církevní a s toužou kritickou bystrostí doličoval Biskupec z textů Písma pochybenost vládnoucího učení o transsubstanciaci.²⁾ Postihli jsme konečně, že přes zásadní rozdíl v nauce o svátosti oltářní, přes ritus, odmítající všechny nálezy Písmem nedoložené a přes vůdčí zásadu, že Písmo samo je dostatečným základem a žádoucí normou života a zřízení křesťanského, ustupoval a slevoval pozdější Tábor ze svých zvláštností ve vracejících se sporech s mistry pražskými, aniž dovedl zabrániti, aby mu nepřipravili násilnou zhoubu, o niž po léta marně usilovala církev i strana Zikmundova, čeští přívrženci kalicha.³⁾

Neznáme ostatek než v hlavních rysech duchovní situací v Táboře let pozdějších, před mocenským zákrokem Poděbradovým — tolik však můžeme tvrditi bezpečně, že pozdější tvrzení *Eneáše Sylvia*, že v Táboře je svoboda věřiti cokoli, tvrzení, jež přes zřejmou nadsazenost svou dalo příčinu *Palackému* k větě, že pověstný Táborů fanatismus

nepřevyšoval jejich snášlivosti,¹⁾ neobstojí naprosto, konfrontujeme-li je s hojnými a spolehlivými daty o tábořské myšlence a praxi z dob, kdy Tábor stál na výši své historické role. Palacký, jak jsme vyložili, pojal Tábor jako zastávce politické demokracie, takřka jako hlasatele programu rovnosti, volnosti a bratrství, podobného velké revoluci francouzské; jeho popularisátoři rozvedli myšlénku ještě směleji; přesvědčili jsme se, že o tom nemůže býti řeči;²⁾ od opravdu demokratického úsilí, jímž snažil se Tábor na poli náboženském zrovnoprávnit malého člověka a přiblížit jej po svém způsobu pravdě boží, nevedla vskutku cesta k pokusům o zrovnoprávnění občanské, přes to, že požadavkům toho rázu byl původně blízek duch rodící se sekty bratří tábořských (jak prozradily také některé myšlénky blouznění chiliastického), duch, jež známe z velké vise dokonalé společnosti křesťanské, jak její podobu vložil do svých spisů *Chelčický*. Ale tu nikde nejde o konstrukce racionalistického nebo liberálního ducha novověku, o nic podobného osvícenské revoluci 18. století a jejímu obrazu světa, nýbrž o nejryzejší středověk, představám o moderní svobodě až ironicky se přičítící — to dokumentuje na prvý pohled rozdíl mezi Marseillaisou a písní „Kdož jste boží bojovníci.“ Ta nauka tábořská ve své charakteristické podobě, se svým od tohoto světa zlobně a nedůvěřivě odvráceným obzorem, se svou nenávistí ke vší učenosti lidské, mimo svět bible se odvažující, nenávistí k universitě i latinským školám, se svým pronásledováním vší velikosti a krásy světské, ať jde o dílo stavitelské, sochařské nebo malířské nebo o hudbu, umělostí svou nad prostý zpěv lidový se povznášející, se svým zapuzením vší radosti ze života a spoutáním jeho puritanismem patrně omezeným, jenž hřích hříchů viděl v přestoupení šestého přikázání, jenž zatratil nejen tanec, ale i lepší oděv nebo pečlivější úpravu vlasů či vousů a řemeslo krejčovské měl za hříšné — to vše je středověk, a to temný středověk, nikoliv ten, jemuž se podivujeme v katedrálách gotických, nýbrž ten, jenž v sektářském poblouzení v době Žižkově zanítil se myšlénkou vyhladit mečem a ohněm s tváře země všechen hřích smrtelný.³⁾

* * *